

Nr 188.

Av herr **Holmbäck**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fornminnen m. m.

En jämförelse mellan å ena sidan de gällande kungl. förordningarna den 29 november 1867 angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande och den 30 maj 1873 angående nedgräven skatt, bottenfynd eller annat dylikt, var till ägare ej finnes, samt å andra sidan den i kungl. propositionen nr 8 till innevarande års riksdag föreslagna lagen om fornminnen visar en viss förskjutning i terminologien. Med ordet fynd mena 1867 och 1873 års förordningar det som påträffats, anträffats, hittats. I överensstämmelse härmed anger 1867 års förordning, att fynd av fornsaker skall hembjudas åt kronan, att uppgift skall lämnas var fyndet anträffats, att fyndet skall insändas, att fyndet eller någon del därav kan inlösas, o. s. v. Med begagnande av samma terminologi talar 1873 års förordning om att »fyndet är av guld, silver eller koppar», samt om hembjudande och inlösen av fynd. Denna terminologi har gammal hävd i den svenska fornminneslagstiftningen: redan i plakatet den 5 juli 1684 »angående allehanda gammalt hittemynt och fynd uti guld, silver» etc. finnes uttrycket »själva fyndet och orten, där det funnet är». Den föreslagna lagen om fornminnen använder åter, måhända under påverkan av 1938 års lag om hittegods, ordet fynd såsom uttryck för själva anträffandet, hittandet, under det att det, som påträffats, går under beteckningen föremål. Lagförslaget talar därför om att fynd sker och att man påträffar, hittar föremål. Klarast framgår kanske lagförslagets terminologi av 12 §, där det säges att anmälan skall göras om fynd av föremål.

Denna ändring i terminologien är i ett hänseende av betydelse. För den moderna arkeologien är det s. k. slutna fyndet, d. v. s. det fynd, som består av flera samtidigt nedlagda föremål, kronologiens viktigaste dokument. För varje arkeologisk forskare är integriteten hos ett sådant fynd av utomordentlig vikt. Det är för arkeologen lika oriktigt att splittra ett slutet fynd som att bryta sönder ett föremål. På grund av den angivna skiftningen i terminologien blir det, efter antagandet av förslaget till lag om fornminnen, fastslaget, att det kollektiva fyndet icke är hembudspflichtigt, utan att hembudspflichten omfattar blott de enskilda föremålen. Enligt den föreslagna formuleringen skulle en hittare ur ett slutet fynd framdeles kunna avlägsna de föremål, som ej helt eller delvis äro av guld, silver eller koppar, vilket kan tänkas beröva ett fynd så gott som allt vetenskapligt värde och göra det skäligen meningslöst att

inlösa de hembudspliktiga resterna av detsamma. Den nya terminologien innebär enligt antikvarien Bengt Thordeman i en artikel om »Skattfynden och staten» (Sv. D. 18 nov. 1940), »att medan man nu med stöd av lagens bokstav kan infordra även sådana beståndsdelar av ett hembudspliktigt fynd, som ej äro förfärdigade av någon av de tre nämnda metallerna (d. v. s. guld, silver och koppar), t. ex. förvaringskärl av keramik eller smycken av brons — och jag har i varje fall med framgång hävdad denna ståndpunkt gentemot en motsträvig hittare — så kommer man i framtiden att mot hittarens vägran nödgas avstå från alla sådana delar av fyndet».

För att låta de slutna fynden bliva enheter torde vissa omformuleringar böra äga rum i den av Kungl. Maj:t föreslagna lagtexten i syfte att ordet fynd skulle återfå den betydelse, i vilken det brukats av den äldre lagstiftningen.

I 10 § andra stycket böra uttrycken »Skedde fyndet» och »Påträffades föremålet» utbytas mot »Anträffades fyndet» resp. »Påträffades fyndet».

11 § första stycket bör lyda »Anträffar någon i annat fall än i 10 § avses fynd, vartill ägare ej finnes, och kan det antagas vara minst etthundra år gammalt, skall fyndet tillfalla upphittaren med skyldighet, där det helt eller delvis är av guld, silver eller koppar, att mot lösen hembjuda det till kronan».

I 11 § tredje stycket bör »föremålets» ersättas av »fyndets».

12 § bör lyda: »Fynd som enligt vad ovan sagts skall tillfalla eller hembjudas kronan skall av den, som anträffat fyndet, utan dröjsmål anmälas hos riksantikvarien eller ombud som denne utsett eller hos polismyndighet. Han vare ock pliktig att på anmaning utlämna fyndet mot bevis samt noggrant uppgiva platsen för fyndet och omständigheterna därvid».

I 13 § bör »föremålet» utbytas mot »fyndet».

I 14 och 16 §§ bör »föremål» utbytas mot »fynd».

Däremot torde någon ändring icke behövas i den föreslagna nya lydelsen av 9 § lagen den 22 april 1938 om hittegods. I det föreslagna första stycket av denna § användes tvärtom ordet »fyndet» i en markant betydelse av det som påträffats, vilket i sin tur visar, huru osäker terminologien är. Att ordet fynd i övriga delar av 1938 års lag förekommer i betydelsen av själva anträffandet, under det att liksom nu ordet fynd i fornminneslagstiftningen skulle förekomma i annan betydelseskiftning, torde icke vara av vikt.

Även på en annan punkt i den kungl. propositionen nr 8 har jag annan uppfattning. Enligt den föreslagna nya lydelsen av 19:1 jorddelningslagen och 5:8 a fastighetsbildningslagen skall vid uppgörande av avstyckningsplan till fast fornlämning hörande område så vitt möjligt avsättas till öppen plats. Ett noggrant bestämmande av gränserna för område torde emellertid icke böra ske i detta sammanhang. Lagtexten stadgar nämligen icke att riksantikvariens yttrande skall inhämtas vid planens uppgörande, och tydligt är att både markens ägare och riksantikvarien skola sedermera kunna få området bestämt av länsstyrelsen enligt 3 § andra stycket i den föreslagna lagen om fornmin-

nen (uppgörande av avstyckningsplan faller nämligen ej under begreppet lantmäteriförrättning). Det riktiga torde därför vara att i den föreslagna nya lydelsen av 19:1 jorddelningslagen och 5:8 a fastighetsbildningslagen punkten »Finnes fast fornlämning, skall därtill hörande område såvitt möjligt avsättas till öppen plats» ersättes med en punkt av följande lydelse: »Vid uppgörande av plan skall vidare skyldigheten att bevara fasta fornlämningar iakttagas». Då får man samma regel, som enligt 15 § byggnadsstadgan gäller i fråga om stadsplan och byggnadsplan, vilket är fördelaktigt även ur den synpunkten, att det icke synes finnas skäl att ställa avstyckningsplan, byggnadsplan och stadsplan på olika linjer i förevarande hänseende. Man möjliggör vidare att vid uppgörande av avstyckningsplan fornminnena såsom hittills få ingå i större områden (parkområden o. d.), å vilka man icke tillåter avstyckning och som man därigenom reserverar för allmänna ändamål. Till slut behöver man icke i fråga om avstyckningsplan giva en direkt föreskrift om avsättande av områden till särskilt ändamål, vilket i viss mån är främmande för avstyckningsplanens begrepp.

Jag får alltså hemställa,

att i de i Kungl. Maj:ts proposition nr 8 föreslagna lagtexterna riksdagen ville göra de förändringar, vilka ovan angivits.

Stockholm den 14 februari 1942.

A. Holmbäck.
